

Уметничком већу ФДУ

Наставно-уметничко-научном већу ФДУ

Сенату Универзитета уметности у Београду

ИЗВЕШТАЈ

Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта

Комисија за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта „Библиотека свих чула – режија документарне представе о перцепцији слепих и слабовидих људи“ кандидаткиње Таре Манић предлаже следећи извештај:

1) Назив Теме и састав Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта

Наставно-уметничко-научно веће Факултета драмских уметности у Београду именовало је Комисију за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта „Библиотека свих чула – режија документарне представе о перцепцији слепих и слабовидих људи“ кандидаткиње Таре Манић у саставу:

Алиса Стојановић, редовна професорка ФДУ – менторка,
Биљана Србљановић, редовна професорка ФДУ – коменторка,
Марија Миленковић, редовна професорка ФДУ,
Драгутин Ћирковић, редовни професор ФДУ и
др ум. Иван Бркљачић, редовни професор ФМУ.

Комисија закључује да кандидаткиња може да приступи одбрани свог докторског рада.

2) Биографски подаци о кандидату

Тара Манић рођена је 1994. у Београду. На Факултету драмских уметности у Београду, дипломирала је на Катедри за позоришну и радио режију 2017. године у класи ред. проф. Алисе Стојановић, представом „Фотографија 51“ Ен Зиглер, као студенткиња генерације и добитница награде „Др Хуго Клајн“. На Факултету драмских уметности завршава Мастер студије 2019. године, представом „Тил Ојленшпигел – о просеравању“ у Новосадском позоришту.

Током студија, радила је као асистент редитеља на представама: „Царство небеско“ Јернеја Лоренција (копродукција Народног позоришта у Београду и БИТЕФ фестивала), „Чекајући три сестре“ Александра Поповског (Хауал Пердеси театар / Kesselhaus – Берлин, Немачка), „Хамлет“ Александра Поповског (Југословенско драмско позориште, Београд) и „На дну“ Ане Ђорђевић (Народно позориште, Београд).

Од 2017. године запослена је на Факултету драмских уметности као демонстраторка, затим стручна сарадница, а данас као асистенткиња на предмету Позоришна режија. Докторске уметничке студије на Факултету драмских уметности уписује 2019. године.

До данас, режирала је представе:

„Како сам научила да возим”, Пола Вогел, Хартефакт кућа, Београд, 2024;

„Омладина без бога”, Еден фон Хорват / драматизација Вук Бошковић, Црногорско народно позориште, Подгорица, Црна Гора, 2021;

„Емилија Галоти”, Готхолд Ефраим Лесинг, Народно позориште Тимочке крајине „Зоран Радмиловић”, Зајечар, 2021;

„Дан када ја није више било ја”, Роланд Шимелпфениг, Београдско драмско позориште, 2021;

„Осам жена”, Робер Тома, Народно позориште „Тоша Јовановић“, Зрењанин, 2020;

„Јул”, Иван Вирипаев, Установа културе Пароброд, Београд, 2019;

„Тил Ојленишпигел – о просеравању”, Рудолф Ерих Распе, Хари Франкфурт, Марк Твен / драматизација Дејан Прћић, Ујвидеки сзинхаз, Нови Сад, 2019;

„Фотографија 51”, Ен Зиглер, Театар Вук, Београд, 2017.

Режирала је неколико радио драма на Радио Београду 2 (најзначајнија „Хамлет или пропала револуција“ Хајнера Милера, 2016) .

Редитељка је драмских радионица у Ансамблу народних игара и песама „Коло“: „Девојка цара надмудрила”, „Зидање Скадра” и „Омер и Мерима” од 2019. године.

Одржала је предавање „Барокно позориште и барокна култура као естетска пропаганда контрареформације и апсолутизма“, у оквиру образовног турнира Европа Универсалис IV, за Фондацију др Зоран Ђинђић, 2021.

Режирала је перформативно предавање Берилијум на фестивалу „Позориште чуда“, са научницом др Биљаном Станков и дизајнерком светла Милицом Стојшић, у Астрономској опсерваторији Београд, 2022.

Ауторка је текста „Имагинаријум у имагинаријуму имагинаријума” за словеначки часопис Вентилатор, Љубљана, 2023. године.

До данас, Тара Манић је добила следеће награде:

- Сребрна медаља Универзитета уметности за изузетан допринос раду ФДУ (2023);
- Специјална захвалница Декана ФДУ за изузетан допринос у раду (2022);
- Награда за најбољу монодраму фестивала (за представу „Јул“ Вирипајева, фестивал Бе:Фемон, Бечеј, 2019);
- Специјална похвала Народног позоришта у Београду за изузетан допринос у раду (за рад на представи „Царство небеско“ Јернеја Лоренција, 2017);
- Награда за студенте генерације (Факултет драмских уметности, 2017),
- Прва награда „Неда Деполо“ за најбоље радиофонско остварење (за радио драму „Хамлет или пропала револуција“ Хајнера Милера, Радио Београд 2, 2016)
- Награда за најбољу представу на 17. Театру Форуму у Вилњусу (за представу „Једна ружа је процветала“ Тела Аскилсена, Литванија, 2017);
- Награда за најбољу режију на 17. Театру Форуму у Вилњусу (за представу „Једна ружа је процветала“ Тела Аскилсена, Литванија, 2017),
- Награда „Др Хуго Клајн” најбољем студенту позоришне режије (Факултет драмских уметности, 2016),
- Награда за најбољу представу на 36. ВГИК позоришном фестивалу (за представу „Ко још једе хлеб уз супу?“, Тијане Грумић, Москва, Русија, 2016);
- Награда за најбољу представу на Другом међународном франкофоном фестивалу за студенте (за представу „Адађо“, Познањ, Пољска, 2015);
- Награда за најбољу представу на Првом међународном франкофоном фестивалу за студенте (за представу „Лажни циркус“, Познањ, Пољска, 2014);

3) Опис и детаљна анализа докторског уметничког пројекта

Докторски уметнички пројекат „Библиотека свих чула – режија документарне представе о перцепцији слепих и слабовидих људи“ Таре Манић представља изузетан пример интердисциплинарног приступа у уметничком и истраживачком раду. Пројекат је изведен 16. децембра 2023. године у Библиотеци Факултета драмских уметности у Београду и

усредсређен је на проучавање методологије читања драма са нове перспективе, акцентујући употребу свих расположивих чула, а сам процес уметничко – истраживачког рада, анализа докумената двогодишњег истраживачког процеса и резултата теоријске и практичне припреме, садрже се у изузетно исцрпном, свеобухватном, оригиналном и темељном тексту писаног дела докторског уметничког пројекта.

Повод за формулисање теме био је понављање проблема у *читању драма* код студената позоришне режије (*читање с предрасудом* под утицајем туђих мишљења, теоријских и књижевних анализа, средњошколских тумачења „шта је писац хтео да каже“ и , пре свега, непрепознавања и неповезивања датости у драмама). Циљ Таре Манић био је проналазак нове перспективе у методологији учења *читања драма*, употребом *свих* расположивих чула.

На артикулацију овог циља утицала је сарадња са Сеадом Мухамедагићем, слепим преводиоцем немачке филозофске и драмске литературе. Мухамедагићев јединствени рад, размишљања, *увиди* и *перцепција* позоришне и драмске литературе и уметности, инспирисали су Манић да у фокусу њеног истраживања буду слепи и слабовиди људи у позоришно-извођачком контексту, чиме је пројекат добио јединствену димензију која је омогућила дубљи увид у могућности чулног читања и интерпретације драмских текстова.

У теоријском поглављу рада, Тара Манић је истраживала *документарно* и *вербатим* позориште, уметност *перформанса*, појмове *предрасуда* и *синестезије*, *репрезентацију слепих и слабовидих* кроз историју уметности и то поглавље закључила разматрањем данашњих пракси и механизма *инклузије слепих и слабовидих у позориште*.

У поглављу о методологији рада, кандидаткиња се на документаристички начин бавила свим етапама двогодишњег процеса истраживања, препознавања и интервјуисања појединачних саговорника у припреми за представу.

У анализи практичног рада, описала је све аспекте перформанса „Библиотека свих чула“, кроз који је начине читања и замишљања одабране групе слепих и слабовидих анализирала у циљу доношења закључака о чулном читању.

Двочасовни перформанс изводио се паралелно у четири простора Факултета драмских уметности адаптираним тактилним тракама и аудио водичима за несметано кретање слепих и слабовидих учесника и посетилаца. Централни догађај *Жива библиотека*, постављен је на пет пунктова у Библиотеци ФДУ на којима су слепи и слабовиди представљали *живе књиге*, а посетиоци *читаоце*. Читаоци су имали прилику да постављају питања о разумевању претходно задатих десет драма:

Софокле „Цар Едип”

Виљем Шекспир „Краљ Лир”

Педро Калдерон де ла Барка „Живот је сан”

Хенрик Ибзен „Луткина кућа”

Франк Ведекинд „Буђење пролећа”

Антон Павлович Чехов „Галеб”

Луиђи Пирандело „Шест лица тражи писца”

Бранислав Нушић „Ожалошћена породица”

Бертолт Брехт „Мајка Храброст и њена деца”

Семјуел Бекет „Чекајући Годоа”.

Свака жива књига представљала је по две драме, а читаоци су могли да бирају или мењају саговорнике. Библиотека ФДУ одабрана је управо као јединствена библиотека специјализована за драму. Припрема за улазак у *живу библиотеку* била је *мини аудио-инсталација* – емитовање аудио-упутства о правилима на међуспрату ФДУ.

Централни догађај одвијао се паралелно и за остале посетиоце у виду савремене аудио-инсталације у холу Факултета, преносом разговора из *Живе библиотеке* на више различитих пунктова.

По изласку из *Живе библиотеке* читаоци су интервјуисани.

Редитељкин ауторски тим чинили су:

- слепе и слабовиде особе у улогама *живих књига*: Милица Вељковић, Борис Дончић, Тијана Симић, Милош Вељковић и Милош Пржић,
- драматург Вук Бошковић,
- сниматељи и дизајнери звука Лука Цветко и Никола Ерић,
- сценографкиња и дизајнерка светла Тара Манић,
- фотографкиња Маријана Јанковић,
- ауторка видеа Тања Дробњак,
- дизајнер пратећег материјала Милош Козловачки,
- интервјуерка Миона Ђенисијевић и
- продуценткиња Теона Милићевић.

У закључку рада, Манић је анализирала 12 сати добијеног материјала из двочасовног перформанса посебно издвајајући добијене податке о синестетском читању. Извела је закључке који се тичу *активног првог читања* драмског текста и *визуализације прочитаног* употребом свих чула, а кроз анализу добијеног материјала истакла значај синестетског читања и потенцијал оваквог приступа у образовању. Овај уметнички докторски рад не само да подстиче разматрање нових образовних метода у уметности, већ истовремено доприноси инклузији и разумевању различитих перцепција света, отварајући пут ка иновативним и инклузивним праксама у позоришту и образовању.

Због свега наведеног, Комисија закључује да је кроз све елементе практичног и писаног дела докторског уметничког пројекта, Тара Манић документарно и аналитично развила хипотезе постављене на основу искуства у педагогији позоришне режије и дошла до закључака који би могли да доведу до обликовања нових вежби за студенте.

4) Значај и допринос докторског уметничког пројекта

Докторски уметнички пројекат перформанс „Библиотека свих чула“ пре свега доприноси методологији учења читања драма у настави позоришне режије.

Кандидаткиња Тара Манић је у свом писаном раду истражила различите уметничке облике и процесе који су утицали на предмет њеног истраживања. У уводном делу објаснила је инспирацију за тему свог рада, у поглављу о слепом преводиоцу Сеаду Мухамедагићу. О утицају на одабир форме рада писала је у поглављу о данској организацији *Жива библиотека*. Учесће на онлајн догађајима и подршка коју је добила од те организације утицали су и на мисију рада.

Поетички и теоријски оквир, Манић је поставила закључцима проучавања: корена документарног позоришта, других историјских трагова документаризма, вербатим позоришта, представљања слепих и слабовидих у уметности и праксама инклузије слепих и слабовидих у позориште, те истраживања појма предрасуда и посебно појма синестезије.

Истраживањем корена документарног позоришта, Манић се осврће на историјске трагове документаризма и прве документарне представе, попут „Упркос свему“ Ервина Пискатора. Ове представе постављају основ за разумевање документарног позоришта као средства за истраживање и представљање *стварности*, историјских догађаја и друштвених питања кроз позоришни израз.

Вербатим позориште, које укључује директно коришћење стварних изјава и интервјуа као материјала за представу, служи кандидаткињи као алат за истраживање истина и перспектива *гледања позоришта* од стране слепих и слабовидих особа. Ова метода омогућава аутентичност и дубље разумевање искустава *другог (другости)*, доприноси емпатији и разбијању предрасуда.

У области истраживања и закључака како су следеће особе представљене у уметности кроз историју, Манић разматра различите наративе и стереотипе који су се развијали и како се могу трансформисати у будућности. Ово истраживање служи као критички оквир за разумевање културних и социјалних представа слепила, као и потенцијал за њихово рефигурирање кроз уметнички израз *данас*.

У делу о методологији рада, кандидаткиња Манић објаснила је и документовала све фазе процеса припреме, поступак упознавања и одабира саговорника али и све препреке у наведеном процесу.

У великом поглављу које се бави донетима практичног дела рада, кандидаткиња описује креирање практичног рада: припрему текста аудио упутства за перформанс, припрему простора библиотеке и аудио система са сниматељима звука, креирање аудио инсталација са дизајнерима звука у више простора, припрему студената за разговоре, као и детаље о извођењу перформанса, почетној комуникацији са публиком и самом садржају читања односно – анализу разговора са перформанса, закључујући ово поглавље коментарима гледалаца.

Кроз рад на пројекту „Библиотека свих чула” Манић је дошла до закључака у две области које се тичу практичне редитељске припреме:

1. активном првом читању драмског текста коришћењем свих чула, односно, критичком читању тј. анализи драме уз ослањање на личне синестетске доживљаје
2. визуализацији текста – редитељском читању драме за поставку кроз процесе означавања чулним замишљањем.

Манић је кроз уметничко истраживање „Библиотека свих чула” закључила да синестетски доживљаји, развијени код појединих слепих и слабовидих саговорника, могу да допринесу будућим процесима читања и замишљања драмских текстова. Синестетско читање уверљиво предлаже као могућ метод читања и за несинестете.

Комисија закључује да ова студија случаја доприноси не само методологији читања драма кроз идеје за вежбе развијања чулног читања у настави Позоришне режије, већ има и резултате који могу да се искористе и за праксу редитељске припреме и уметничког обликовања. Тара Манић износи уметнички закључак и нуди предлог како се позориште може адаптирати и трансформисати не само да би било укључиво (инклузивно) за појединачну групу, већ и како се ти нови модалитети доживљаја и интерпретације код посебне групе *гледалаца позоришта* могу применити и на приступ приказивања општој публици.

5) Процена/оцена оригиналности пројекта

Увидом у практични и писани део рада као и у референтне изворе и литературу Комисија закључује да је кандидаткиња креирала јединствен пројекат који је довео до аутентичног перформанса, из ког је Манић извела релевантне теоријске и уметничке закључке.

Документарни поступак практичног уметничког рада користила је и у стилу писања тезе и тиме је на занимљив и уверљив начин систематизовала и илустровала пут али и време истраживања који је прешла од инспирације, формирања теме до закључка. Одабрала је облик дневника у који је укомпоновала документарне материјале (писма, транскрипте разговора, фотографије перформанса и пратећих материјала) следећи временски ток у којем су се догађали.

Комисија закључује да су истраживање и уметнички рад кандидаткиње Манић оригинални због тога што је повезала постојеће праксе документарног и вербатим позоришта, перформанса, актуелну светску литературу (из области позоришта, историје уметности, социологије, теорије језика, семиотике, инклузије и др.), читање и режију са појмом синестезије и чулног читања. Та веза је нова у нашем позоришту, а свакако је нова за педагогију позоришне режије.

6) Оцена остварених уметничких резултата

Представа или перформанс „Библиотека свих чула” је редитељска композиција познатих садржаја – драма, интеракције аутентичних учесника и публике, модерног снимања и дизајна звука и визуелног обликовања простора за интимно искуство догађаја.

У редитељском поступку Тара Манић користила је елементе имерзивног, сајт спесифик и позоришта импровизације, позоришних форми које је претходно темељно истраживала и трансформисала централни простор зграде Факултета у простор сензитивисан за слепе и слабовиде.

Спајајући контакт импровизацију, интимни доживљај разговора на тамном и малом пункту са јавним и групним слушањем у светлом и великом простору дочарала је контраст различитих светова и у споју са аудио-инсталацијом деловала на сва чула публике.

Атрактиван редитељски приступ Таре Манић носио је и ризике адаптације натуршчика у пројектовану форму и отворености публике да учествује у уметничком истраживању које се емитује и снима. Ипак, интересантним обликовањем представе приближила нам је атмосферу света слепих и слабовидих а смештањем учесника у улоге живих књига ослободила публику-читаоце за креативне разговоре.

Форма писаног рада кроз документаристички стил ствара слику укупног редитељског уметничког концепта и сам писани рад у композицији чини уводним и завршним делом перформанса. Овај приступ не само да детаљно документује истраживачке и креативне фазе пројекта, већ и самим тим служи као уводни и завршни сегмент перформанса, обезбеђујући јединствену наративну структуру која обавија и проширује сценско искуство.

Комисија закључује да су истраживање и режија перформанса „Библиотека свих чула“ рад са високим уметничким дометом.

7) Оцена о испуњености обима и квалитета у односу на предложену тему

Тара Манић је темељно обрадила и убедљиво повезала све предложене сегменте теме кроз методолошко и теоријско истраживање и опис процеса и изведених резултата практичног уметничког рада. Постављене циљева рада – истраживање чулног читања у анализи драма, акцентовање аудитивног дејства речи и укључивање искуства читања и разумевања слепих и слабовидих у стварање представе остварила је у потпуности.

Снимљени материјали из припреме али и извођења перформанса и снимљени утисци публике - читалаца то потврђују.

Тара Манић је у припремном периоду интервјуисала 30 слепих и слабовидих особа, током годину дана и снимила 65 сати интервјуа.

Пробни разговор на примеру драме „Војцек“ Георга Бихнера трајао је сат и двадесет минута.

Сам перформанс „Библиотека свих чула“ донео је 10 сати снимљеног материјала на 30 читања у 6 кругова по 5 читања и 2 сата интервјуа с публиком.

Преко 300 квадратних метара на 4 нивоа простора Факултета драмских уметности трансформисала је расветом, аудио инсталацијама и са 17 метара тактилних стаза за кретање слепих и слабовидих.

5 учесника и 9 уметничких сарадника са Таром Манић је радило је на овом перформансу.

Откривање и обиман избор извора из светске литературе - 82 и 44 референце из медија из области позоришне уметности и других области везаних за тему рада говори о радозналости за истраживање појма савременог позоришта и потреби Таре Манић да развија уметничке и педагошке процесе.

Комисија закључује да обим и квалитет рада кандидаткиње у потпуности одговара предложеној теми. С обзиром да је радила са малом али циљано одабраном групом учесника, а у складу са стилем извођења и местом догађања, добијени резултати превазишли су очекивања и отворили нове начине за приступ читању драмске литературе који могу да се развију у будућности. Комисија је такође препознала и потенцијал овог рада за развој нових идеја у приступу читању драмске литературе, сугеришући да такав иновативни и инклузивни приступ може унапредити методе образовања у области позоришне режије и драматургије. Отвореност према новим перспективама у читању и анализи драмских текстова, као и акценат на сензорном искуству у процесу учења и тумачења, могу значајно обогатити педагошку праксу и створити нове димензије учења и разумевања позоришне уметности.

8) Критички осврт

Докторски уметнички пројекат „Библиотека свих чула” је необичан и маштовит пример истраживања у области уметности чији резултати могу да се тумаче и користе у више области везаних за позориште.

Познато је да су многи уметници у историји били синестете али први пут код нас се синестетско искуство истражује у области читања и замишљања драма за несинестете.

Смела теза овог рада о чулном читању драма не имплицира да је оно нужно, већ могуће и потенцијално корисно у читању баш тог облика књижевности, драме.

Рад нема претензију да статистички докаже примену чулног читања већ да стимулише идеју о развијању и употреби свих чула у процесу читања и замишљања.

Позиција ауторке у овом истраживању подразумевала је сензитивисаност према слепим и слабовидим особама.

Одабрани правац истраживања није искључио интелектуалне претпоставке за критичко читање драме, али је Тара Манић подразумевала да је то неопходан аспект и као претходно познат га третира у раду.

Манић је резултатима докторског пројекта отворила неколико могућности за примену у педагогији уметности и уметничкој пракси: развијање чулног читања код студената, употребу чулних асоцијација у уметничком означавању, али и укључивање слепих и слабовидих у креативне процесе педагошког и уметничког рада. Упознавање са појмом синестезије, синестетским читањем и самим синестетама могло би да буде корисно и за наставнике у смислу обуке за препознавање те појаве код студената.

9) Закључак Комисије

Кандидаткиња Тара Манић креирала је оригинални докторски уметнички пројекат, теоријским и практичним истраживањем перцепције драмске књижевности слепих и слабовидих. Проучавањем појма синестезије и примене синестетског читања, али и разменом искустава са слепим и слабовидим људима отворила је нове могућности у приступу читања драма.

Комисија за оцену и одбрану теме докторског уметничког пројекта Таре Манић, „Библиотека свих чула – режија документарне представе о перцепцији слепих и слабовидих људи“, предлаже Уметничком и Наставно-уметничко-научном већу Факултета драмских уметности као и Сенату Универзитета уметности да прихвати овај извештај и покрене процедуру за јавну одбрану.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Алиса Стојановић, ред. проф. ФДУ

Биљана Србљановић, ред. проф. ФДУ

Марија Миленковић, ред. проф. ФДУ

Драгутин Ћирковић, ред. проф. ФДУ

др ум. Иван Бркљачић, ред. проф. ФМУ
